

Nemajetková újma

Újmou způsobenou usmrcením osoby blízké není újma na životě a zdraví přímého poškozeného (primární oběti), nýbrž újma na soukromém a rodinném životě osob blízkých (tzv. sekundárních obětí). Náhradu takové újmy nelze tedy považovat za vyjádření hodnoty lidského života. Požadavek srovnání výše náhrad přiznaných v některých případech zásahů do práva na čest, důstojnost, popřípadě soukromí veřejně známých osob ze strany informačních médií a v případech jiných zásahů do osobnostních práv nelze mechanicky vykládat tak, že by náhrada za usmrcení osoby blízké měla být vždy vyšší než náhrada za zásah do jiných osobnostních práv. Při srovnání s částkami přiznávanými z důvodu ztížení společenského uplatnění je pak třeba vzít v úvahu kromě toho, že jde o odškodňování újmy na zdraví přímých obětí, též okolnost, že ztížení společenského uplatnění je dlouhodobou újmou, s níž se poškozený vyrovnává do konce svého života, zatímco smrt blízké osoby je událostí jednorázovou, jejíž traumatické působení zpravidla v průběhu času odezní.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. 25 Cdo 894/2018-239, ze dne 19.9.2018)

Nejvyšší soud rozhodl v právní věci žalobců: a) R. V., b) D. V., c) J. V., d) J. V., e) M. M., f) E. M., všichni zastoupeni Mgr. T.O., advokátem se sídlem H., proti žalované: Nemocnice s poliklinikou Havířov, příspěvková organizace, se sídlem H., zastoupená Mgr. MUDr. K.A., Ph.D., advokátem se sídlem K., za účasti: Česká pojišťovna, a. s., se sídlem P., jako vedlejší účastník na straně žalované, o 5.920.000 Kč, vedené u Okresního soudu v Karviné - pobočky v Havířově pod sp. zn. 111 C 81/2016, o dovolání žalobců proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 10. 2017, č. j. 71 Co 152/2017-204, tak, že dovolání se zamítá.

Z odůvodnění:

1. Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 23. 10. 2017, č. j. 71 Co 152/2017-204, potvrdil rozsudek Okresního soudu v Karviné - pobočky v Havířově ze dne 2. 2. 2017, č. j. 111 C 81/2016-165, jímž byla zamítnuta žaloba, dle které měla žalovaná zaplatit žalobkyni a) 3.250.000 Kč, žalobci b) 2.000.000 Kč, žalobcům c) a d) každému 180.000 Kč, žalobci e) 150.000 Kč, žalobkyni f) 160.000 Kč, a bylo rozhodnuto, že žalované a vedlejšímu účastníku se náhrada nákladů řízení nepřiznává, a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud vycházel ze závěru o skutkovém stavu, jak jej učinil soud prvního stupně, který zjistil, že žalobkyně a) a žalobce b) v květnu 2014 plánovaně počali dítě a dne 12. 9. 2014 uzavřeli sňatek. Žalobkyně a) i přes znovuoobnovení stavů panické úzkosti v květnu 2014, pro které užívala antidepresivní léky po celou dobu těhotenství, vnímala početí svého prvního dítěte jako šťastnou událost. Stejně tuto událost vnímali i ostatní žalobci. Těhotenství probíhalo bez komplikací, žalobkyně a) byla po psychické stránce stabilizovaná. Dne 27. 2. 2015 v ranních hodinách byla žalobkyně a) přijata ve 41. týdnu těhotenství na porodnické oddělení žalované. V 16.14 hodin porodila zralý plod, porod byl ukončen vakuumextrakcí. Po porodu u dítěte rychle vyhasínala akce srdeční, resuscitace byla neúspěšná. Postup lékařů byl odbornou komisí vyhodnocen jako non lege artis, nejpozději v 13.37 hodin mělo být přistoupeno k ukončení porodu pro závažný atologický kardiologický záznam. Žalovaná svou vinu na smrti dítěte nepopírala, žalobcům se písemně omluvila, k odškodnění se stavěla kladně s tím, že vše je v kompetenci pojišťovny, žádnou zvláštní satisfakci příbuzným neposkytla. Žalobci c), d), e) a f) byli prarodiči zemřelého dítěte. Prostřednictvím pojišťovny bylo vyplaceno žalobkyni a) 750.000 Kč, žalobci b) 500.000 Kč, žalobcům c) a d) každému 70.000 Kč, žalobci e) 100.000 Kč a žalobkyni f) 90.000 Kč, částku 10.000 Kč měla uhradit přímo žalovaná. V lednu 2016 žalobkyně a) podruhé

otěhotněla a dne 6. 10. 2016 porodila císařským řezem syna. Odvolací soud uzavřel, že soud prvního stupně věc správně posoudil dle § 2959 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník, (dále jen „o. z.“), přihlédl ke všem okolnostem dané věci a ohledně výše náhrady za způsobené duševní útrapy žalobců vycházel z judikatorních kritérií, na nichž se shoduje Ústavní soud s Nejvyšším soudem, a ze základního rozpětí náhrady za duševní útrapy od 240.000 Kč do 500.000 Kč, a to pro skupinu nejbližších osob, jakými jsou rodiče, děti, manželé. Shodně se soudem prvního stupně shledal částky vyplacené jednotlivým žalobcům jako dostatečnou satisfakci.

2. Rozsudek odvolacího soudu napadli žalobci dovoláním, jehož přípustnost dovozují z toho, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Mají za to, že nalézací soudy nesprávně aplikovaly § 2959 o. z., neboť nepřihlédly k zásadě proporcionality a zásadě slušnosti, čímž následně chybně stanovily výši náhrady nemajetkové újmy. Žalobci namítají, že přiměřená výše náhrady nemajetkové újmy by měla být stanovena částkami ve výši požadované v žalobě. Dle nich dále soudy měly přihlédnout k majetkovým poměrům žalované. Poukazují na skutečnost, že ztráta dítěte a vnuka přináší žalobcům a celé jejich rodině nezměrnou bolest. Náhradu újmy ve vztahu k prarodičům [žalobcům c) až f)] považují za zcela nedostatečnou, neboť je nižší než paušální částka stanovená předchozí právní úpravou. Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, ze kterého odvolací soud vycházel, je dle žalobců v rozporu s § 2959 o. z., úmyslem zákonodárce i dosavadní rozhodovací praxí Ústavního soudu, zejména nálezem sp. zn. I. ÚS 2844/14. Mají za to, že kompenzace pozůstalým by měla být co nejúplnější (tj. největší), což rezonuje se základní zásadou občanského zákoníku, že rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany, jakož i s tím, že život člověka je významnější hodnotou než majetek. Navrhli, aby dovolací soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

3. Žalovaná ve vyjádření k dovolání uvedla, že dovolání žalobců neobsahuje jednu z jeho náležitostí, a to dostatečné vymezení předpokladů přípustnosti dovolání. Dle jejího názoru nesouhlas dovolatelů s výší odškodnění ještě neznamená odchýlení nalézacích soudů od rozhodovací praxe dovolacího soudu. Dále zdůraznila, že k dané události přistoupila odpovědně, s žalobci jednala, vyslovila lítost, písemně se omluvila, informovala je o ustavení nezávislé odborné komise k prošetření případu, o výsledcích šetření a přijatých nápravných a preventivních opatřeních, a že věc předává svému pojistiteli. Dle názoru žalované představují žalobcům vyplacené částky adekvátní odškodnění, pojišťovna postupovala v souladu s § 2959 o. z. Navrhla, aby dovolací soud dovolání odmítl a přiznal jí náhradu nákladů dovolacího řízení.

4. Vedlejší účastník na straně žalované k dovolání uvedl, že žalobou uplatněný nárok byl nalézacími soudy posouzen v souladu s judikaturou vyšších soudů a již před podáním žaloby byl jím dostatečně odškodněn. Po shrnutí, jakým způsobem s žalobci mimosoudně jednal a jakými úvahami se při stanovování výše náhrad řídil, navrhl, aby dovolací soud dovolání odmítl, případně zamítl.

5. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobami oprávněnými – účastníky řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupenými advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a dospěl k závěru, že dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť otázka právně významných okolností pro stanovení výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké dosud nebyla dovolacím soudem v rámci občanskoprávního a obchodního kolegia a na tomto skutkovém základě řešena, není však důvodné.

6. Nesprávné právní posouzení může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

7. Podle § 2959 o. z. při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké, peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

8. Právo na náhradu za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké je s účinností od 1. 1. 2014 upraveno v § 2959 o. z., který nově stanoví široké obecné pravidlo pro odčinění duševní újmy pozůstalých a nahrazuje předchozí systém odškodňování prostřednictvím zákonem stanovených paušálních částek. Jedná se o právo ryze osobního charakteru, které je svou povahou úzce spjato s osobou pozůstalého, neboť jeho cílem je přiměřeně vyvážit, popřípadě zmírnit nemajetkovou újmu vzniklou pozůstalému v jeho osobnostní sféře a odčinit zásah do práva na budování a rozvíjení rodinných vztahů (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018).

9. Újma, která se odčínuje, spočívá především v psychických útrapách (smutku, žalu) způsobených vnímáním smrti blízkého člověka; odčinit je však třeba i další citové strádání, jako např. šok ze zprávy o smrtelném úrazu blízké osoby, ztrátu životní perspektivy, obavy o budoucnost apod. [srov. Bezouška, P. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1721, bod V, marg. 22].

10. U újmy, která nemá majetkový charakter, je vyloučeno uvedení do původního stavu, exaktní vyčíslení peněžité náhrady za tuto újmu je z povahy věci vyloučeno a normativní požadavek „plného vyvážení utrpení“ je tedy iluzorní a nelze jej vykládat v tom smyslu, že by náhrada měla být „co největší“ (jak požadují dovolatelé). Nastupuje proto satisfakce (zadostiučinění), která má alespoň zmírnit nepříznivé stavy vzniklé škodlivým zásahem do osobnostní sféry poškozeného, případně poskytnout poškozenému, aby si těžko měřitelné a na peníze ne zcela exaktně převoditelné potíže nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si pomocí finančních prostředků, případně předmětů či požitků pořízených za poskytnutou náhradu, zpříjemní či usnadní život [srov. Vojtek, P. in Švestka, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, s. 1085, bod II/6; obdobně Bezouška, P. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1683, bod IV, marg. 25–26].

11. Při určování náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké by její výše měla odrážet obecně sdílené představy o spravedlnosti a slušnosti. Tato kritéria jsou však příliš obecná a nepostačují k určení výše náhrady, neboť názory na to, jaká výše náhrady je spravedlivá a slušná, jsou velmi subjektivní a mohou se značně lišit, nehledě k tomu, že údaje o takto obecně sdílených představách nejsou ani k dispozici. Námitka, že napadené rozhodnutí tomuto požadavku nevyhovuje a že výše náhrady je nepřiměřená, tudíž sama o sobě není způsobilá zpochybnit správnost právního posouzení věci napadeným rozhodnutím. Totéž obdobně platí o námitce porušení zásady proporcionality.

12. Soud (a to ani Nejvyšší soud) se při úvaze o výši náhrady nemůže opřít pouze o svou volnou úvahu, neboť by pak jen stěží čelil námitce libovůle. Je třeba najít určitá objektivní hlediska, jež mohou být východiskem pro stanovení náhrady. Takovým hlediskem může být zákonodárcem nastavená výše odškodnění stanovená v § 444 odst. 3 obč. zák. ve znění účinném od 1. 5. 2004 do 31. 12. 2013, která činila 240.000 Kč v případě pozůstalého manžela, rodiče, dítěte nebo jiné blízké osoby žijící ve společné domácnosti, 175.000 Kč pro sourozence a 85.000 Kč pro rodiče nenarozeného počatého dítěte. Důvodem kritiky a posléze zrušení této právní úpravy nebyla nedostatečná výše uvedených částek, nýbrž jejich paušálnost (viz náleží Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, a důvodová zpráva k § 2951 a násl. zákona č. [89/2012](#) Sb.). Ostatně částka 240.000 Kč pro nejbližší příbuzné je nadále součástí právního řádu v ustanovení § 271i zákona č. [262/2006](#) Sb., zákoníku práce, ve znění účinném od 1. 10. 2015, byť jako spodní hranice jednorázové náhrady při úmrtí zaměstnance v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání

(viz slovo „nejméně“), přičemž vláda je zmocněna k valorizaci této náhrady (§ 201i odst. 2) a soud je oprávněn náhradu přiměřeně zvýšit (§ 271s). Požadavek vnitřní integrity právního řádu, jinými slovy nedostatek racionálních důvodů pro diametrálně odlišné odškodňování pozůstalých v pracovněprávních vztazích a pozůstalých v občanskoprávních vztazích, nedovoluje uvedenou skutečnost ignorovat.

13. I judikatura přechodného období do účinnosti nového občanského zákoníku (1. 1. 2014), vycházející z názoru, že není vyloučeno, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti (srov. opět nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04) tento postup vyhrazovala pro případy mimořádné z hlediska závažnosti vzniklé nemajetkové újmy či okolností, za nichž k porušení práva došlo (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 30 Cdo 5188/2007). Takto přiznávané částky se pohybovaly v řádu několika desítek až stovek tisíc (nikoli tedy v řádu milionů) Kč [srov. Ryška, M. Odškodnění sekundárních obětí dle § 2959 ObčZ. Právní rozhledy. 2016, č. 11, s. 381-385; Bezouška, P. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1719, marg. č. 10]. Případné excesy nejsou následováníhodné a nemohou být považovány za ustálenou judikaturu. Lze tedy usuzovat, že primárním zájmem zákonodárce bylo odstranění paušálních zákonných náhrad, nikoli zpochybnění samotné rozhodovací činnosti soudů, která se k této problematice před nabytím účinnosti občanského zákoníku vyvinula, a tím vědomě nastolení stavu diskontinuity v rozhodovací činnosti (shodně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015). Taková diskontinuita by mimo jiné založila neodůvodněné rozdíly mezi osobami, jimž byla poskytnuta náhrada podle dosavadní a podle nové právní úpravy, ač třeba mezi škodními událostmi uplynula jen nepatrná doba.

14. V zájmu zachování reálné hodnoty náhrad je však třeba zohlednit i ekonomický vývoj společnosti. Od zavedení paušálních částek odškodnění v r. 2004 do r. 2015 (kdy nastala škodní událost v projednávané věci) došlo k nárůstu průměrných hrubých mezd v národním hospodářství o cca 50 %, je tudíž třeba adekvátním způsobem zvýšit i základní (výchozí) částku jednorázové náhrady za usmrcení (obdobně jako předpokládá valorizaci náhrad nemajetkových újem citované ustanovení § 271i odst. 2 zákoníku práce, § 109 odst. 2 zákona č. [361/2003 Sb.](#), § 124 zákona č. [221/1999 Sb.](#) nebo Metodika k náhradě nemajetkových újem na zdraví, uveřejněná pod č. 63/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). K tomu lze dodat, že zákon č. [221/1999 Sb.](#) s účinností od 1. 10. 2017 stanoví částku náhrady pro manžela a nezaopatřené dítě vojáka z povolání na 30násobek minimální mzdy, tj. ke dni účinnosti uvedené novely jde o částku 330.000 Kč, zákon č. [361/2003 Sb.](#) od 1. 1. 2018 určuje částku náhrady pro manžela a dítě příslušníka bezpečnostních sborů na 400.000 Kč. Jde sice o novelizace, jejichž účinnost nastala po škodní události v projednávané věci, avšak ilustrují směr vývoje právní úpravy v souvisejících oblastech a představu zákonodárce o úrovni odškodnění typově obdobných újem, a do jisté míry tak korigují závěry vyslovené v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

15. Také jiné evropské právní úpravy se v obdobných případech převážně pohybují při stanovení výše nemajetkové újmy za usmrcení blízké osoby v rozmezí od 200 tisíc Kč do 500 tisíc Kč (20 tisíc € - Slovensko, Belgie, Rakousko, Slovinsko, Švýcarsko). Některé státy (Finsko, Švédsko, Maďarsko) dokonce kompenzují nemajetkovou újmu v ještě nižším rozpětí od 100 tisíc Kč do 200 tisíc Kč, popřípadě u nich zákonná úprava takové nemajetkové újmy zcela absentuje, respektive náhradu nemajetkové újmy sekundárních obětí vůbec neumožňuje (donaedávna Německo a Nizozemsko). Nutno připustit, že existují země, kde náhrady dosahují podstatně vyšších částek (Itálie, Španělsko). Zahraniční právní praxi však nelze přeceňovat, neboť ta se v různých zemích velmi liší v závislosti na řadě faktorů, zejména právní tradici, ekonomické situaci, systému pojištění a sociálního zabezpečení atd. V některých zemích také na rozdíl od České republiky není důsledně rozlišováno mezi odčiněním

majetkových a nemajetkových újem a celkové poskytované částky se tak mohou jevit jako velmi vysoké ve srovnání s českou náhradou nemajetkové újmy.

16. Ve světle uvedených závěrů lze do jisté míry akceptovat kritiku, již podrobila rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 odborná literatura, pokud jako východisko pro stanovení náhrady vymezil rozpětí 240.000 - 500.000 Kč. Především je problematické (z logického hlediska i z hlediska praktické aplikace a požadavku jednoty rozhodování) samo stanovení základní částky pro okruh nejbližších příbuzných rozpětím, navíc značně širokým, aniž by bylo zřejmé, podle jakých kritérií má být stanovena základní částka v rámci tohoto rozpětí. Dolní hranice uvedeného rozpětí je kromě toho z výše uvedených důvodů v současné době vskutku poněkud nízká, avšak horní hranice rozpětí, tj. částka 500.000 Kč (dále modifikovatelná s ohledem na okolnosti konkrétního případu, viz níže) nadále ob stojí, a je vesměs akceptována i odbornou literaturou (srov. Žďárek, R. in Žďárek, R., Těšínová, J., a kol. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 52; Ryška, M. Odškodnění sekundárních obětí dle § 2959 ObčZ. Právní rozhledy. 2016, č. 11, s. 381-385), stejně jako závěr, že relativně restriktivní přístup ke stanovování výše těchto odškodnění je zcela na místě, neboť se jedná o výjimečný institut (újma vzniká třetí osobě a ještě se jedná o „čistou“ nemajetkovou újmu) a tento institut by neměl vést k dalšímu rozšiřování deliktní odpovědnosti a přiznávání vysokých náhrad (viz Doležal, T. Odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2017, sv. 7, č. 2). Nepřiměřeně velkorysé náhrady mohou být demotivační nebo uvrhnout povinného do insolvence a tím v konečném důsledku být v rozporu se zájmy poškozených (pozůstalých), popřípadě vyvíjet nežádoucí tlak na zvyšování pojistného v případech pojištění odpovědnosti za újmu.

17. Nejvyšší soud považuje za účelné pro praxi (soudní i mimosoudní) obdobně jako v Metodice k náhradě nemajetkové újmy na zdraví pro zajištění automatické valorizace náhrad vázat jejich vyčíslení na ukazatel průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného. Se zohledněním shora zmíněných souvislostí lze za základní částku náhrady považovat v případě nejbližších osob (manžel, rodiče, děti) dvacetinásobek průměrné mzdy (obdobnou metodu užil Krajský soud v Ostravě v rozhodnutích ze dne 2. 12. 2014, sp. zn. 6 To 370/2014, ze dne 23. 10. 2015, sp. zn. 6 To 404/2015, ze dne 8. 4. 2016, sp. zn. 6 To 51/2016, ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. 6 To 122/2016, citováno dle Shrnutí rozhodovací činnosti českých soudů na trestním úseku - rozhodování v adhezním řízení o nárocích na náhradu nemajetkové újmy způsobené trestnou činností, zpracovaný oddělením dokumentace a analytiky judikatury Nejvyššího soudu, sp. zn. Tpjn 54/2015, verze aktualizovaná ke dni 31. 7. 2018). Jelikož průměrná mzda za r. 2014 činila dle údajů zveřejněných Českým statistickým úřadem 25.686 Kč, činila by pro daný případ (tj. úmrtí nastalá v r. 2015) uvedená částka 513.720 Kč, což zhruba odpovídá částce použité odvolacím soudem. Takto nastavená základní částka je pak východiskem k další úvaze soudu o výši náhrady.

18. Soud musí při úvaze o přiměřenosti navrhované satisfakce za nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby především vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu, musí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i vlivu vzniklé nemajetkové újmy pro postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti apod. (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2007 sp. zn. 30 Cdo 2206/2006). Vycházet je přitom třeba z principu proporcionality tak, že soud porovná částky této náhrady přisouzené v jiných případech, a to nejen obdobných, ale i dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, zejména do práva na lidskou důstojnost. Jinými slovy způsobem, jak lze dosáhnout relativně spravedlivého vyčíslení výše relativní náhrady, je zohlednění částek přiznaných v jiných srovnatelných řízeních, současně při respektování předem jasných a pevných kritérií (srov. náleží Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14).

19. Výčet okolností vyjmenovaných v § 2957 o. z., které představují obecné zásady pro stanovení výše náhrady za nemajetkovou újmu (jde o okolnosti zvláštního zřetele hodné, které se mohou vyskytnout i při usmrcení či závažném ublížení na zdraví), je pouze demonstrativní (příkladný), a je tedy třeba zohlednit i další okolnosti jak na straně pozůstalého, tak i na straně škůdce. Relevantní kritéria pro rozhodování o výši relativní náhrady shrnul Nejvyšší soud na základě poznatků z judikatury k občanskému zákoníku z r. 1964 (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2535/2013). Ústavní soud sice rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil, hlediska určení výše náhrady však převzal (srov. náleze ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14, odst. 53 a 54). Má-li mít orientační určení výše náhrad způsobilost sjednotit soudní praxi a dosáhnout účelu sledovaného v § 13 obč. zák. (tj. v obdobných případech rozhodnout obdobně), měla by základní částka být modifikována s ohledem na specifické okolnosti na straně škůdce či poškozeného zpravidla již jen v řádu desítek procent, nikoli vícenásobků (obdobně viz Metodika k náhradě nemajetkových újem na zdraví, část A/X).

20. Na straně pozůstalého je významná zejména intenzita a kvalita jeho vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, případná existenční závislost na zemřelém a případné poskytnutí jiné satisfakce. Vzájemný vztah je významný proto, že ztráta milované osoby zasáhne pozůstalého nesrovnatelně citelněji než ztráta příbuzného, k němuž má vztah neutrální či dokonce negativní. Při zohlednění věku zemřelého se odlišuje, nakolik je prožívána ztráta novorozence jeho rodiči, ztráta rodiče jeho dětmi nebo ztráta osoby důchodového věku jeho vnoučaty. I když ztráta rodiče představuje újmu v každém věku, bude mít jiný dopad na dítě útlého věku, které si ztrátu není dosud schopno plně uvědomit (absence rodiče jej však bude ovlivňovat a provázet celým dalším životem), jiný na dítě školního věku, které je na rodiči citově i existenčně závislé, a konečně jiný na dospělého jedince, který již nežije ve společné domácnosti s usmrceným rodičem a má vlastní rodinu. Náhrada nákladů na výživu je pak samostatným nárokem majetkového charakteru, ovšem ztráta osoby, na níž je pozůstalý existenčně závislý, se jistě negativně projeví i ve sféře osobnostního prožívání. Zákon zde jednoznačně preferuje peněžitou náhradu, takže jiná forma satisfakce (jako např. omluva, správní postih škůdce či jeho trestní odsouzení) obvykle není sama o sobě dostačující, její poskytnutí a následné posouzení jejího významu však může mít vliv na snížení peněžitého zadostiučinění (srov. Vojtek, P. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1118-1119, dostupné v systému ASPI). Zohlednit lze rovněž, byl-li poškozený očitým svědkem škodní události, byl-li s jejími následky bezprostředně konfrontován či jakým způsobem se o nich dozvěděl [srov. Bezouška, P. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1722, marg. č. 30-31].

21. Kritéria odvozená od osoby škůdce jsou především postoj škůdce ke škodní události, dopad události do jeho duševní sféry, forma a míra zavinění a v omezeném rozsahu i majetkové poměry škůdce. Právě postoj škůdce může ovlivnit vnímání újmy pozůstalým; vstřícné chování, omluva či projevená lítost škůdce může zmírnit dopady nemajetkové újmy, naopak jeho lhostejnost, arogance či projevená bezcitnost ji může ještě prohloubit. Průměrný člověk obdařený svědomím bude způsobením smrti jinému bezpochyby sám otřesen, jestliže se to projeví například dokonce psychickými problémy, je možné je zohlednit. Je třeba vzít zřetel na okolnosti smrti, především z pohledu počínání škůdce; větší dopad na prožívání sekundárních obětí má úmyslné usmrcení než usmrcení z nedbalostí či objektivní odpovědnost za výsledek.

22. Majetkové poměry škůdce coby kritérium stanovení náhrady nemajetkové újmy je nezbytné vnímat toliko jako výjimečný nástroj zmírnění přílišné tvrdosti zákona. Kritériem zkoumání majetkových poměrů škůdce nesmí být chápáno tak, že je přímá úměrnost mezi rozsahem majetku škůdce a výší náhrady. Majetkové poměry nepředstavují okolnost významnou pro strádání poškozeného. Právo na soukromí a rodinný život sekundární oběti je funkčně vyšší hodnotou než

právo na ochranu majetku škůdce. Hájení ekonomických zájmů škůdce by mohlo pozůstalým vzniklou újmu ještě prohloubit. Jde tedy pouze o určitý korektiv sloužící k eliminaci neúnosně vysokých nároků na náhradu nemajetkové újmy. Přihlížet lze výjimečně též k majetkovým poměrům škůdce tak, aby byla dána možnost reálného uspokojení přiznaných nároků. Rozhodující však nejsou pouze majetkové poměry škůdce v době rozhodování, ale i perspektiva jejich potenciálního vývoje v budoucnosti. Majetkové poměry škůdce tedy zásadně nehrají roli pro odstupňování výše náhrady; jsou významné pouze z hlediska toho, aby výše náhrady pro něj nepředstavovala likvidační důsledek. Daným postupem rovněž dochází k aplikaci zásady proporcionality (srov. shodně v rámci adhezního řízení již zmíněný rozsudek sp. zn. 4 Tdo 1402/2015). V kontextu uvedeného je zřejmé, že v posuzované věci nejsou majetkové poměry žalované, a to ani okolnost, že jde o právnickou osobu (příspěvkovou organizaci) pojištěnou pro případ odpovědnosti, důvodem pro navýšení náhrad dovolatelům; ani v tomto případě tedy nelze odvolacímu soudu ničeho vytknout.

23. Nutno též činit rozdíl mezi tím, kdy škůdce plně způsobil škodu, a kdy jeho jednání pouze přispělo ke škodlivému následku. Účast poškozeného na smrtelném následku (spoluzpůsobení újmy) a okolnosti přičitatelné poškozenému se posuzují primárně v rámci základu nároku podle § 2918 o. z. (srov. Vojtek, P., citované dílo, s. 1119). Jsou-li jednou z příčin úmrtí jednání poškozeného (zemřelého) nebo okolnosti na jeho straně, není v tomto rozsahu dána příčinná souvislost mezi jednáním škůdce a následkem, a tedy ani povinnost škůdce k náhradě pozůstalým, nejde-li o podíl zanedbatelný.

24. Funkcí náhrady nemajetkové újmy je primárně funkce satisfakční, tj. přiměřeně s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu, a tím účinně vyvážit a zmírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu, neboť nemajetková újma vzniklá porušením osobnostních práv se v obecném slova smyslu ani nedá "odškodnit" a rozsah vzniklé nemajetkové újmy nelze ani exaktně kvantifikovat a lze za ni "jen" poskytnout zadostiučinění (satisfakci). Soukromoprávní povaze osobnostních práv odpovídá tedy především satisfakční funkce jejich ochrany. Úprava odpovědnosti za újmu v českém právu až na výjimky neplní represivní funkci, tu přenechává občanské právo zásadně trestnímu, resp. správnímu právu (srov. Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, svazek II, 3. vydání, Praha: ASPI, 2002, s. 424). Represivní (trestající) funkce náhrady se nesrovnává s ústavní zásadou „nulla poena sine lege certa“, neboť žádný zákon výslovně nestanoví, že taková trestní složka náhrady má být uložena, natož v jaké výši (srov. Doležal, R. Sankční funkce náhrady újmy – punitive damages v českém právu? Právní rozhledy 8/2018, s. 279). Punitive (exemplary) damages, jak je zná, nicméně jen ve velmi omezeném rozsahu užívá angloamerické právo, mohou být podle některých autorů v rozporu s veřejným pořádkem (srov. Kühn, Z. Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci? dostupné na <http:jinepravo.blogspot.cz>). Důvodem nepřipustnosti sankčních náhrad újmy je i možný likvidační účinek na škůdce a vznik bezdůvodného obohacení na straně poškozeného (srov. Ryška, M. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti, Právní rozhledy č. 9/2009, str. 305 a násl.).

25. Hovoří-li česká právní teorie a praxe o sankční funkci náhrady nemajetkové újmy, chápe ji spíše jako strukturální složku právní normy, která působí v rámci kompenzační (popřípadě satisfakční) funkce, přičemž zároveň plní i funkci preventivní, která je vlastní každé sankci ve smyslu složky právní normy představující nepříznivý následek porušení dispozice normy (srov. Doležal, R., cit. dílo, s. 282).

26. Sankční (preventivně-sankční) funkci ve smyslu punitivním (trestajícím) lze snad výjimečně připustit v případech zásahů do práva na čest, důstojnost, popřípadě soukromí ze strany informačních médií. V těchto případech část literatury a judikatury dovozuje, že náhrada nemajetkové újmy musí být tak vysoká, aby byla způsobilá od závažných neoprávněných zásahů do osobnostních práv účinně odradit, a aby se jim takové zásahy vedené snahou o hospodářský

prospěch (prodejnost, sledovanost) tzv. nevyplácely (srov. Eliáš, K. a kol.: Velký akademický komentář, 1. sv., Praha: Linde, 2008, str. 157; Ryška, M., cit. dílo; shodně náleží Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09). O takový případ však v projednávané věci nejde.

27. Dále je nutno zdůraznit, že újmou způsobenou usmrcením osoby blízké není újma na životě a zdraví přímého poškozeného (primární oběti), nýbrž újma na soukromém a rodinném životě osob blízkých (tzv. sekundárních obětí). Náhradu takové újmy nelze tedy považovat za vyjádření hodnoty lidského života. Je tudíž nepřiléhavý dovolací argument, že život člověka je z hlediska ústavněprávního i soukromoprávního významnější hodnotou než majetek.

28. I z uvedených důvodů požadavek srovnání výše náhrad přiznaných v některých případech zásahů do práva na čest, důstojnost, popřípadě soukromí veřejně známých osob ze strany informačních médií a v případech jiných zásahů do osobnostních práv nelze mechanicky vykládat tak, že by náhrada za usmrcení osoby blízké měla být vždy vyšší než náhrada za zásah do jiných osobnostních práv.

29. Při srovnání s částkami přiznávanými z důvodu ztížení společenského uplatnění je pak třeba vzít v úvahu kromě toho, že jde o odškodňování újmy na zdraví přímých obětí, též okolnost, že ztížení společenského uplatnění je dlouhodobou újmou, s níž se poškozený vyrovnává do konce svého života, zatímco smrt blízké osoby je událostí jednorázovou, jejíž traumatické působení zpravidla v průběhu času odezní.

30. V posuzovaném případě soudy přihlédly na straně žalované ke skutečnosti, že své pochybení nepopírala, k odškodnění se stavěla kladně, žalobcům se písemně omluvila. U žalobkyně a) soudy vyšly ze základní částky 500.000 Kč (kterou s ohledem na výše uvedené závěry dovolací soud akceptuje), přičemž důvod pro její zvýšení spatřovaly ve skutečnosti, že šlo o první dítě žalobkyně a) a že byla přítomna u jeho nenadálého úmrtí. Na druhé straně přihlédly též k tomu, že žalobkyně a) neztratila reprodukční schopnosti a v mezidobí porodila další dítě. U žalobce b) rovněž vycházely ze základní částky 500.000 Kč, jednalo se o jeho první společné dítě s žalobkyní a) a byl přítomen porodu. Neshledaly však u něj žádná kritéria pro zvýšení náhrady, neboť událost neměla tak negativní dopad do jeho duševní sféry, jako je tomu u matky dítěte, a nešlo o jeho první dítě. U žalobců c) až f) jakožto prarodičů soudy zohlednily nižší intenzitu vnímání události oproti rodičům, nebyli přítomni úmrtí vnuka, který zemřel při porodu, aniž ho vůbec viděli, a i přes nepochybnou bolest takové ztráty tu nahlíženo objektivně nemohlo dojít k přetrhání vazeb, jež by mohly být vytvořeny s dítětem starším (tento limitující faktor se přirozeně uplatní i ve vztahu k rodičům). Rodiče matky dle soudů vnímali situaci intenzivněji, neboť jejich dcera rodila poprvé, sama byla u porodu ohrožena, rodičům dítěte byli fyzicky více na blízku. Rodiče otce pak událost vnímali více zprostředkovaně.

31. K námitce, že náhrada újmy je ve vztahu k prarodičům [žalobcům c) až f)] nedostatečná, neboť je nižší než paušální částka stanovená předchozí právní úpravou, je třeba uvést, že dle § 444 odst. 3 zákona č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění do 31. 12. 2013, by paušální částka prarodičům vůbec nenáležela, ledaže by žili se zemřelým ve společné domácnosti. Prarodiče sice jsou podle platné právní úpravy osobami blízkými (§ 22 odst. 1 o. z.) a mají tedy zásadně nárok na náhradu za usmrcení vnuka, aniž by s ním museli žít ve společné domácnosti, jde však o příbuzné v druhém stupni, a proto tato náhrada bude zpravidla nižší než náhrada poskytovaná rodičům. Odvolací soud a soud prvního stupně rozvedly, jakými úvahami se řídily při stanovování výše náhrady prarodičům včetně rozdílně přiznaných částek, a to s poukazem na relevantní kritéria.

32. Ustanovení § 2959 o. z. je právní normou s relativně neurčitou hypotézou, tj. právní normou, která přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám

hypotézu právní normy z předem neomezeného okruhu okolností. Úvahu odvolacího soudu ohledně výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké by v rámci dovolacího řízení bylo možno revidovat, jen pokud by byla zjevně nepřiměřená. O takový případ se v dané věci nejedná. Odvolací soud pro své rozhodnutí vzal v úvahu všechny rozhodné skutečnosti a okolnosti případu, které v řízení vyšly najevo, žádnou nepominul a jeho úvaha neobsahuje žádný logický rozpor. Dospěli tak k závěru, že (vhodně zaokrouhlené) částky vyplacené jednotlivým žalobcům za nemajetkovou újmu jsou přiměřené, nelze mu v tomto směru vytknout žádné pochybení a jeho právní závěry jsou v souladu s výše uvedenými závěry Nejvyššího soudu.

33. Námitka, že rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, ze kterého odvolací soud vycházel, je v rozporu s ústavními principy a s dosavadní rozhodovací praxí Ústavního soudu, není důvodná. Ústavní stížnosti podané proti tomuto rozsudku byly usneseními Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. IV. ÚS 2175/16, a ze dne 24. 10. 2017, sp. zn. III. ÚS 2043/16, jako zjevně neopodstatněné odmítnuty. Ústavní soud mimo jiné konstatoval, že ústavněprávně relevantními pochybeními napadené řízení a jeho výsledek postiženy nejsou.

34. Konečně důvodná není ani námitka rozporu napadeného rozsudku se závěry vyslovenými v nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14, a to především proto, že uvedeným nálezem byly zrušeny rozsudky odvolacího a dovolacího soudu nikoli proto, že by náhrada nemajetkové újmy jimi byla stanovena nepřiměřeně nízko, nýbrž proto, že v nich „absentuje náležité zohlednění kritérií pro stanovení výše relutární náhrady“ a že zejména rozhodnutí odvolacího soudu „je nejen vnitřně rozporné, ale i nepřesvědčivé“. Dovolací soud je přesvědčen, že jeho rozhodnutí ani rozhodnutí odvolacího soudu v této věci těmito vadami netrpí. Kromě toho Ústavním soudem posuzovaný případ se liší od nyní projednávané věci jak po skutkové stránce (opakovaná hrubá nedbalost a trestní odsouzení zaměstnanců žalovaného, nevstřícnost žalovaného), tak i po procesní stránce (odvolací soud bez náležitého odůvodnění náhradu výrazně snížil).

35. Ze všech těchto důvodů je rozsudek odvolacího soudu z pohledu dovoláním vymezené právní otázky správný, Nejvyšší soud proto dovolání žalobců podle § 243b odst. 2 o. s. ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Insolvenční řízení](#)
- [Exekuce](#)
- [Započtení](#)
- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správa společné věci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správní řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vylučovací žaloba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Promlčení, insolvence](#)
- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)